

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ми всі живемо на планеті Земля, всі сприймаємо її як належне і використовуємо в своїх цілях, навіть не замислюючись над тим як шкодимо їй. Головною особливістю нинішнього часу, перехідного процесу, переходу суспільства до нової епохи суттєві кризи явища в усіх сферах розвитку суспільства в цілому та індивідуально в кожній окремій країні нашої Планети та кожного окремого індивіда.

За останні десятиріччя людство накопичило великий масив негативних явищ, катастрофічний стан навколишнього середовища нині вже істотно визначає здоров'я людей, тривалість їх життя. Забрудненість продуктів харчування, води, якість повітря, зовнішні слабкі техногенні електромагнітні поля та інші фактори суттєво впливають на здоров'я дітей. Криза справді охоплює всі сторони життя Людини і насамперед проблему самого існування Людини на Землі як частинки Всесвіту.

Мета нашого дослідження – необхідність формування ноосферної освіти в умовах глобалізації.

Ще на початку ХХ століття В. Вернадський сформулював наукові основи життя всього живого на Землі, розробивши теорію біосфери, або оболонки існування живого. Власне цим було узагальнено наукові основи нерозривного єднання всього живого на Землі, як частини розвитку Всесвіту.[1]

Також Вернадський розглядав вчення про ноосферу - «ноосфера — останній з багатьох етапів еволюції біосфери в геологічній історії — етап наших днів. Перебіг цього процесу тільки починає нам прояснюватися з вивчення її геологічного минулого у деяких своїх аспектах. Ноосфера — нове геологічне явище на нашій планеті. У ній людина вперше стає величезною геологічною силою. Вона може й повинна перебудувати своєю працею і думкою царину свого життя, перебудувати докорінно порівняно з тим, що було раніше».[2, с. 520]

Теорія ноосфери Вернадського сформувалася тоді, коли світ складався з трьох взаємопов'язаних елементів: природа — людина — суспільство. До них потім приєднується ще один суттєвий елемент — техніка, яка створена людиною і яка стала головним чинником змін на планеті, особливо з початком ,наприкінці 50-х років, науково-технічної революції як велетенського якісного стрибка в розвитку науки та техніки. Це спричинило екологічну проблему — одну з найнебезпечніших з-поміж глобальних проблем людства. Почалась руйнація гармонії відносин між людьми і їхнього ставлення до природи.

Теорія біосфери В. Вернадського - це виведені основні закони гармонійного розвитку всього живого на Землі. На жаль, людина й досі не розуміє чи не хоче розуміти, що, вступаючи в протиріччя із законами гармонійного розвитку Всесвіту, протиставляючи себе законам розвитку Природи, вона поставила під загрозу не лише існування самої себе як продукту Природи, як свідомої істоти, яку створила Природа, але й ставить під загрозу процес розвитку цивілізації в цілому. Для чого творець дав людині, на відміну від тварини, свідомість? У першу чергу для того, щоб саме через розвиток своєї свідомості самоудосконалюватись у гармонії із космосом. Кожна Людина повинна знати своє призначення на цій Землі і ті закони Всесвіту, які вона повинна виконувати. На жаль, історія розвитку суспільства впродовж останнього століття, однозначно свідчить, що Людина не розуміє, не усвідомлює найважливішої своєї місії на Землі. Власне, це основне протиріччя ХХ століття: людина, не розуміючи свого призначення на Землі, поставила себе над Природою.

Як на мене то за для того ,щоб таких помилок не допустило й наступне покоління необхідно запропонувати ноосферну освіту, основною метою якої є формування у молодій людині цілісної ноосферної свідомості (цілісне біоадекватне мислення, поведінка та екологічний світогляд).

Згадаємо, що освіта - це, в першу чергу, спосіб орієнтації суспільства на якісні людські ресурси, передові технології в економіці, врешті, на положення та роль держави в суспільстві. Природні основи освіти даються людині світом природи, світом людей і світом мистецтва. Власне система освіти забезпечує передачу знань, вміння і звичок від покоління до покоління.

В Україні почато реформу в системі освіти яка в першу чергу торкається самої системи навчання (кількість років навчання і семестри) та системи оцінювання навчальних досягнень учнів. Традиційна система освіти, яка склалася в ХІХ столітті та була оновлена в 30-70 роки ХХ століття, повністю зорієнтована на імператив підготовки людини знаючої. Нині світ має потребу в людині, яка розуміє і усвідомлює себе, суспільство і культуру, як минулих епох, так і сучасності. А сьогодні школа готує людину, якій важко вписати себе в цей складний оточуючий світ.[3, с. 640]

У чому основні протиріччя нинішньої освіти? Традиційне розділення школою цілісних знань на окремі дисципліни, що закріплено і в системі вищої освіти, призвело до втрати самого суб'єкта освітньої діяльності людини. Має місце конфронтація суб'єкта освіти і системи, концепції і практики освіти. Практично втрачено необхідність відповідності між біосоціальною природою людини та її поглядами в адекватній їй системі освіти. Втрата відповідності призвела до насилля з боку системи. А будь-яке насилля відкидає саму сутність людинознавства.

Крім цього виникають нові проблеми, пов'язані зі здоров'ям молоді людини. Це проблеми гіпокінезії та суто екологічні, коли молоду людину, її фізичний і психічний стан суттєво впливає на довкілля (забрудненість продуктів харчування, води, тощо). Зовсім нові проблеми виникають перед людиною в зв'язку зі шкідливим впливом на людину Інтернету . Вік суцільної інформатизації призводить до появи нав'язливих страхів. Перевтома від комп'ютерної та телевізійної техніки викликає головний біль, блонання, погіршення зору, страх замкненого простору тощо. Крім цього, виникають нові соціально-екологічні проблеми, пов'язані із впливом слабких техногенних електромагнітних полів, іонізацією повітря в приміщенні, де працює комп'ютер, що негативно впливає на організм людини.

Сьогодні дошкільна, середня та вища освіта - швидше засіб закріплення і відновлення існуючих соціальних і екологічних структур, ніж механізм удосконалення індивіда, колективних цінностей і знань, які б дали змогу людині будувати своє життя. На освіту покладена функція відновлення ресурсів для економіки натомість центральним пунктом освіти має стати створення людини, її всебічне вдосконалення.[4]

Система освіти не здатна асимілювати зміни, що відбуваються у світі. Суспільство приречене жити в потоці оновлювальних знань. За останні десятиліття знання оновлюються кожні шість років. Потрібно перебудувати громадську свідомість на нові принципи й завдання освіти на швидше, оперативне набуття нових знань і досвіду.

Новою переорієнтацією освіти повинні стати уявлення про результати загальноосвітньої системи: виховання цілісного, здорового мислення людини, постачання її ефективними інструментами для самостійного вибору свого місця в системі природа-суспільство, для уміння ставити цілі, вибирати засоби і бачити наслідки своїх дій. Ідеал самореалізації особистості в усіх сферах людського життя повинно стати генеральною метою функціонування загальноосвітньої системи.

Система освіти повинна стати інструментом реальної підготовки до життя та засвоєння передових технологій.

Зазначимо, що процеси виховання та навчання суміжні. Аналогічно навчання та виховання є процесами формування, закріплення і набуття досвіду в системі природа-суспільство. Виховання як набуття етичних норм поведінки людини в суспільстві і природі є більш загальним і включає в себе навчання як набуття знань у конкретних природних і соціальних умовах. А по суті, - це разом виховання мислення і свідомості. Виховання мислення на сучасному етапі має ідеалом цілісне сприйняття світу як природододільності або біологічну адекватність.

Система освіти суспільства - це основа формування фізичного і психічного (духовного) здоров'я людини, суспільства в цілому. На наше глибоке переконання вся існуюча система освіти в державі повинна екологізуватись. Через систему навчання й освіту має екологізуватись суспільство. Природа створила Людину і на цій основі повинна будуватись екологізація суспільства. Природа не заклала в психічну і соціальну організацію людини нічого, що попереджувало би знищення природного оточення. Лише Природа є

авторитетом вирішення соціальних проблем суспільства. Кожна людина повинна навчитись так керувати собою, щоб стати необхідною часткою біосфери - ноосфери. Іншого шляху для людини немає.[5с. 292]

Концепція ноосферного шляху розвитку суспільства органічно включає в себе концепцію ноосферної освіти як нової парадигми освіти в цілому. Концепція ноосферної освіти - це система науково-теоретичних, гносеологічних, методологічних і практичних поглядів на природу освіти та можливості її ефективного досягнення в суспільстві на етапі ноосферного переходу.

Головною метою ноосферної освіти є формування в людини цілісної ноосферної свідомості, яка складається із триєдності: цілісного біоадекватного мислення, етичного біоадекватного методу поведінки та екологічного світогляду.

Отже, сьогодні освіта може стати лідером ноосферного переходу суспільства, тобто тим ланцюгом, за допомогою якого можна вирішити проблеми сучасного суспільства.

Проблема становлення ноосферної освіти повинна розглядатись як стратегічний інструмент соціально-екологічного розвитку суспільства.

Чинником переходу до ноосферної освіти повинен стати державний вияв переходу біосфери в ноосферу, що має виявитися в конкретній зміні місця науки й освіти в суспільстві, а саме: у визначенні пріоритетів ноосферної освіти, її всебічній підтримці, превентивному фінансуванні, глибокому розумінні й державній пропаганді того, що саме ноосферна освіта повинна мати випереджаючий характер, задаючи швидкість і рівень розвитку суспільства.

Безсумнівно, що технологічний прорив в освіті на початку ХХІ століття неминучий. Його першою фазою ймовірно стане постіндустріальне інформаційне суспільство, в якому не лише речовина й енергія, а й культура на основі інформації та науково-практичних знань стануть об'єктами уваги та результатами діяльності людини. Сьогодні на перший план в освіті виходять не стільки проблеми інформатизації, що засновані на інтенсивному використанні техногенних засобів і лівопівкульних методів мислення, скільки проблеми створення і використання освітніх технологій, заснованих на екологізації та ефективному використанні головного стратегічного ресурсу людства - цілісного мислення. Саме ноосферна освіта повинна стати парадигмою формування людини ХХІ століття.

На нашу думку, цьому процесу сприятимуть наступні заходи:

- впровадження в освітні навчальні програми дисципліни «Філософія глобальних проблем» («Глобалістика»), починаючи з середньої школи;
- розробка необхідних інформаційних посібників про зміну екології, продуктів харчування, тощо;
- використовувати в науково – популярних та навіть розважаючих телепрограмах, по радіо, в Інтернеті елементів екологізації та ноосферної освіти.

Список літератури:

1. Вернадский В. Несколько слов о ноосфере // В.И. Вернадский, Научная мысль как планетное явление. Москва.: «Наука», 1991; Вернадский В. Биосфера и Ноосфера. М.: Айрис-Пресс, 2004; Собрание электронных версий работ В.И. Вернадского. Адрес Интернет-ресурса: <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/diary.shtml>.
2. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста / В.И. Вернадский. – М.: Наука, 1988. – 520 с.
3. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: В 3-х томах. Т. 1. - М., 1979 - 640 с.
4. Иванов С.О. Російський комізм і педагогіка розвитку ноосферного освітогляду/http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2007_14_1/doc.pdf.
5. Маслова Н.В. Ноосферное образование / Н.В. Маслова. – М.: Институт холодинамики, 2002.- 292 с.